

עיוני המזעזע

שיעורו השבועי של מורנו המשגיח שליט"א

עיונים

שבמלחמות סיחון ועוג ושאר מלחמות ישבו בסוכות, ר"ל חוץ לאהליהם כסוכת הלוחמים ביום קרב יע"ש, וא"כ לא שייכי בנשים דלאו בני כיבוש ניהו [כיבמות ס"ה ע"ב], וא"ש להך מאן דאמר דסוכות ממש הוה" עכ"ל. ועדיין צריך ביאור לפי פרש"י שאין הכוונה דווקא לסוכות בשעת מלחמה, אלא לנס שישבו במדבר הפרוץ בסוכות בלא שום פחד מאויבים וחיות רעות, מדוע נשים לא חייבות.

ג. הפרי מגדים (או"ח משב"ז סימן תרכ"ה) כתב ליישב וז"ל "לרבי עקיבא דהלכה כוותיה דסוכות ממש היו, **אם כן בסוכות יש טעם לפטור נשים דלאו בני מלאכה לומר כחי ועוצם ידי**, כמו שכתב הרשב"ם (ויקרא כג, מג) "למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה ומתוך כך נתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החילה הזה" עכ"ל.

ד. הלבוש (או"ח סימן תר"מ) כתב לתרץ וז"ל "עוד נראה לי, דשאני ד' כוסות הואיל ותיקנוהו רבנן בעת אכילת המצות וע"י סעודת מצה, וכיון שהנשים חייבות במצה מן התורה אף על גב שהיא ג"כ מצות עשה שהזמן גרמא כמו שנתבאר במקומו, חייבנהו רבנן ג"כ בד' כוסות שהתקינו עם המצה זכר לאותו הנס, **אבל בסוכה לא מצינו שום דבר שהם חייבין מן התורה**, דכללא הוא דכילל התורה כל המצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות כדילפינן לעיל מקראי" עכ"ל.

ה. טובי הלמדנים רצו לומר, שכל הסברא אף הן היו באותו הנס' נאמרה לחייב את הנשים ב"מצוות היום" כגון ד' כוסות שעיקרם 'הלל ושבח' אף מקרא מגילה שעיקרה הלל כמ"ש 'קריאתה זו הלילא' או חנוכה שענינה 'פרסומי ניסא'. דכיון שהיו בכלל הנס, מחויבים במצוה שנקבעה על אותו נס בין מדאורייתא בין מדרבנן, אבל במצוות סוכה שכל עיקרה של המצווה **'זכר לנס'** לזכור ולהזכיר את הנס - למען ידעו דורותיכם, בזה לא מצינו בשום מקום שכיון שהיו הנשים באותו הנס חייבים, לזכור אותה לדורות.

ו. החתם סופר (דרשות לסוכות ג): כתב לתרץ שעיקר מצוות סוכה אינה זכר לענני הכבוד שהקיפם בשעה שיצאו ממצרים, דאם כן למה נצטוו לשבת בסוכה בחודש תשרי ולא בחודש ניסן מיד כשהופיעו ענני הכבוד עליהם. אלא עיקר המצווה 'זכר למה שחזרו ענני הכבוד' אחר חטא העגל, שהרי הענן היה פולט את החוטאים וכמו כן התקפל מעל ראשי ישראל כשחטאו בעגל. ורק ב"ד תשרי אחרי המחילה חזרו עליהם ענני הכבוד. על זה נקבעה מצוות ישיבת סוכה להזכיר את החיבה והמחילה שהייתה לישראל באותה שעה וזה היה רק בחודש תשרי. אמור מעתה: **כיון שנשים לא חטאו בעגל ומעולם לא התקפל הענן מעל ראשיהם**, לכן אינם מצוות לעשות זכר לענני הכבוד [ובדרשת שבת שובה (כט). האריך עוד בזה להוכיח שחזרו העננים רק בט"ו בתשרי אחרי נדבת המשכן]. וזה כדברי הגר"א (שה"ש א, ד) שבעגל הסתלקו ענני הכבוד וחזרו בט"ו בתשרי. אלא שנחלקו אם 'נסתלקו לגמרי' או רק 'התקפלו'.

ז. בספר 'עטרת שלום' מיישב לפי החת"ס את הפסוק בנחמיה (ט, יח) "אף כי עשו להם עגל מסכה וגו' ואתה ברחמיך הרבים לא עזבתם במדבר את **עמוד הענן לא סר מעליהם**" ומפורש דלא נסתלק עמוד הענן וזה קשה לדברי הגר"א. אך לדברי החת"ס א"ש 'לא סר' הכוונה מעל הנשים. ודפח"ח.

ח. ובזה יש ליישב מה שהתחבטו הפוסקים במנהג החתם סופר שהקפיד **שנשים לא יברכו** על מצוות סוכה כלל. ואף שבשאר מצוות פסק כדעת ר"ת (תוס' ראש השנה לג. ד"ה הא. וכן להדיא בתוס' בחולין דף קי: ד"ה טלית לגבי סוכה) שאף שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, מ"מ אם רצו לחייב עצמם רשאינות ואף יכולות לברך על זה. והתחבטו רבים וטובים (שו"ת מי יהודה או"ח סימן ה. ובספר עטרת שלום) ליישב מנהגו. אך לאור האמור אתי שפיר, כי לדעת החתם סופר נשים לא **פטורות** ממצוות סוכה, אלא **לא שייכות** אליה כלל, שכל עיקרה מחמת 'שחזרו ענני הכבוד' אחרי חטא העגל ונשים לא חטאו בעגל, כך שכלפיהם לא היה שום נס ושום גילוי חיבה ועל מה יברכו. ופשוט.

כל האזרח בישראל ישבו בסוכות (ויקרא כג, מב) פסק השו"ע (או"ח סימן תרמ"א) "נשים, ועבדים, וקטנים פטורים מן הסוכה" וצ"ב מאי שנא ממצוות קריאת מגילה וד' כוסות וחנוכה שאף נשים חייבות מטעם שאף הן היו באותו הנס'. וכיון שמצוות סוכה זכר לענני הכבוד כמ"ש 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' ואף הן היו בענני הכבוד, א"כ יש לחייבם בסוכה? ויש ליישב בכמה אופנים:

א. התוספות בפסחים (קח:) הקשה כן וז"ל "והא דאמרין דפטורות מסוכה אע"ג דאף הן היו באותו הנס כי בסוכות הושבתי. התם בעשה **דאורייתא**, אבל בארבעה כוסות **דרבנן** תיקנו גם לנשים כיון שהיו באותו הנס" עכ"ל. מבואר בדבריו שאף הן היו באותו הנס' נאמר כסיבה לחיוב רק במצוות דרבנן ולא במצוות מן התורה. וכן הוא במרדכי במגילה (פ"א אות תש"פ). ועדיין צ"ב שיתחייבו רק מדרבנן מטעם זה. עיין קוב"ש פסחים (אות ריג) משכ"ב. ועוד לשיטת רבינו יוסף בתוס' במגילה (ד). משמע שטעם זה מחייב גם במצוות דאורייתא והדק"ל.

ב. המהר"ם מרוטנבורג (שו"ת סימן תע"ג) מתרץ שאף הן היו באותו הנס' מחייב רק כשהיה נס שהוציאים **מעבדות לחירות או ממות לחיים**, אבל ענני הכבוד לא היו הצלה ממות לחיים עכ"ל. וראיה לדבריו מלשון הירושלמי אף הן היו באותה **סכנה** (שער המלך חמץ ומצה פ"ו ה"א). אך יש להעיר על דבריו מלשון הספרי (בהעלותך פרק כ"ה) "וענן ה' עליהם יומם. מכאן אמרו... שבע עננים היו, ארבע, מארבעה רוחותם ואחת למעלה ואחת למטה ואחת מלפניהם, הגבוה מנמיכו והנמוך מגביו, **ומכבד את הנחשים ואת העקרבים** ומכבד ומרביץ לפניהם" עכ"ל. משמע שענני הכבוד היו מגנים עליהם מחיות רעות. וכן מפורש ברש"י (דברים לב, ג) עה"פ 'יסובבנהו... יצרנהו' שהגן עליהם **מאויבים** ושוב היו הצלה ממות לחיים. ואולי הסוכה זכר לששת העננים שהיו סביבם ולא זכר לאותו ענן שהרג נחשים ועקרבים ודוחק.

ג. ויש מתרצים, שבאמת היו צריכות להתחייב מטעם זה אלא **שיש מיעוט מיוחד בתורה לפוטורם** כדאיתא במסכת סוכה (כת). "תנו רבנן אזרח - זה אזרח. **האזרח - להוציא את הנשים**. כל - לרבות את הקטנים". ולפי זה יש ליישב קושיית הקובץ שעורים לעיל מדוע לא נחייב את הנשים לפחות **מדרבנן** מחמת שהיו באותו הנס. וזאת ע"פ יסוד הט"ז שחידש (או"ח סימן קפ"ח ויו"ד סימן ק"ז) שבכל מקום שיש פסוק מפורש לפטור, אין כח ביד חכמים לחייב. וה"ה כאן אחר שמעטה התורה נשים מסוכה, לא שייך לחייבם מדרבנן כלל (אמרי ברוך על הטו"א מגילה שם). עוד עיין לשון המהר"ל (גבורות ה' פמ"ח) "וא"ת בישיבת סוכה נמי לחייבו משום שהיו בנס של סוכה. ואין זה קשיא דאע"ג שהיו הנשים בנס סוכה, רחמנא פטרה הנשים **והמלך יכול לפטור את מי שירצה** מן השעבוד, אע"ג דלפי הסברא הכל משועבדים, יכול לפטור את שירצה" עכ"ל.

ד. לשיטת רש"י ורשב"ם בפסחים (קח:) נראה לומר, שזה מחייב אותם רק במקום שהם **'עיקר הנס'** וכן פירשו שם "שאף הן היו באותו הנס - כדאמרין (סוטה יא, ב) **בשכר נשים** צדקניות שבאותו הדור נגאלו, וכן גבי מקרא מגילה, נמי אמרין הכי, דמשום **דעל ידי אסתר נגאלו**, וכן גבי נר חנוכה [על ידי יהודית]" עכ"ל. וכן לשון ה'מגן אברהם' (סימן תע"ב ס"ק טז) וז"ל "מפני שהנשים היו **עיקר** באותו הנס" אבל בענני הכבוד הם לא היו העיקר ולא היה הנס על ידם. והסברא בזה כתב בספר 'ללקוט הגרשוני' (או"ח שם) שאשה פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמא, כי היא משועבדת לבעלה כמו שכתב האבודרהם. ולכן גם כשהיו באותו הנס אי אפשר לחייבם כי הם משועבדות לבעל, אבל במקום שהנס בא מחמת הנשים, אדרבה הוא מחויב לה. והבן.

ה. למאן דאמר במסכת סוכה (יא:) "כי בסוכות הושבתי - סוכות ממש" ופירש"י מפני החמה, בשעת חנייתן היו עושים סכות" ועל זה נקבעה המצווה, אם כן שוב יש להקשות שנחייב אותם מטעם שהיו באותו הנס. ומצאתי בשו"ת חתם סופר (ח"א או"ח. סימן קפ"ה) שעמד בזה וכתב וז"ל "ולא מצאתי פתר, אלא עפ"י מ"ש הרוקח (הובא בספר אליה רבה רס"י תרכ"ה)

ביום כיפור שולחים שעיר לעזאזל המדברה ובו מתכפרים עוונות ישראל. וכתב שם (ויקרא טז, ח) האבן עזרא חידה וז"ל **"ואם יכולת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו כי יש לו חברים במקרא. ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלשים ושלוש תדענו"** עכ"ל. והרמב"ן מבאר כוונת סודו ע"ש. ובספר 'קובץ דרושים' כתב רמז נפלא, שכוונת האב"ע במה שכתב שהוא "אחר מילת עזאזל" לאותיות שמאחורי אותיות 'עזאזל' שהם ס.ו.ת.ו.כ המרכיבות את מילת 'סוכות'. והוא על שם מאמר הכתוב 'וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה ויעקב נסע סוכתה' (בראשית לג, טז) שעשיו הוא הרומז **לשעיר** שהולך לעזאזל ויעקב שנסע למקום שנקרא **"סוכות"** רומז לחג הסוכות [עיי' טור], שבו שמחים על כפרת העוונות שהיתה ביום כיפור ע"י שילוח השעיר לעזאזל. והוסיף שמה שכתב האב"ע "בהיותך בן שלשים ושלוש תדענו" כוונתו לפרק ל"ג בחומש בראשית, שבו מופיע הפסוק הנ"ל. [יש להעיר על פירושו זה, שכן חלוקת התנ"ך לפרקים נעשתה ע"י הנוצרים לאחר זמנו של האבן עזרא].

חג הסוכות תעשה לך (דברים טז, ג)

הנה בפרשת משפטים חג הסוכות נקרא **'חג האסיף'** (שמות כג, ט) וכן בפרשת כי תשא **'חג האסיף'** תקופת השנה' (שם לד, כב). ואילו בפרשת אמור נאמר **'חג הסוכות** שבעת ימים לה' (ויקרא כג, לד) וכן בפרשת ראה נאמר **'חג סוכות** תעשה לך' (דברים טז, ג) ועוד נאמר שם 'בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות' (שם, טז) וצ"ב מה שמו של החג ומה טעם השינויים.

וכתב המשך חכמה לבאר ע"פ דברי הגר"א (הוזכר לעיל בחלק העיוניים) שעיקר מצוות ישיבה בסוכה היא, 'זכר לענני הכבוד שחזרו אחרי מחילת העון של חטא העגל וזה היה אחרי שירד משה מההר למחרת יום כיפור בט"ו בתשרי כשגמרו להביא נדבת המשכן ונתרצה להשכין שמו בקרבם. מעתה מיושב הכל כמין חומר. לפני חטא העגל, נקרא החג 'חג האסיף' משום אספת התבואה ולא משום סככת העננים ולכן בפרשת משפטים לפני חטא וכן בפרשת כי תשא מיד לאחר חטא העגל קודם שחזרו העננים נקרא החג 'חג האסיף'. אבל בחומש ויקרא ובחומש דברים, לאחר המחילה שחזרו ענני הכבוד לישראל ושרתה השכינה, נקבע החג בעבור סיכוך העננים ולכן מאז ועד היום נקרא החג 'חג הסוכות'.

לברורי

מקבץ תשובות מהקוראים שליט"א על מדור 'לחודדי' משבוע שעבר

מדוע לא מוזכר בנוסח הוידי שלנו חרטה וקבלה לעתיד.

א. הרר"א שליט"א תירץ שיש בנוסח שלנו בסוף הוידי "סרנו ממצותיך הטובים ולא שווה לנו" וזה נחשב חרטה וכמ"ש רבינו יונה (ש"א, י) בבאיור עיקר החרטה "איך החלפתי בעולם חולף, עולם עומד לעד לעולם". ועדיין קשה מדוע לא הוזכר 'קבלה לעתיד' והגרמ"א ועוד תרצו ע"פ קושיית הקובץ הערות לעיל מהגמ' בקידושין ושם מבואר דסגי בתוהא על הראשונות לאבד את מעשיו הראשונים. וה"ה בתשובה ע"י תוהא על הראשונות והחרטה מועיל להחשב 'צדיק' כששוקלים מעשיו, לכן ביום כיפור שעיקר הדין לפי משקל המעשים רוב זכויות או רוב עבירות סגי בחרטה של 'ולא שווה לנו' ולא צריך קבלה לעתיד.

ב. הריח"א שליט"א והבח' יה"י ני"ו ועוד תרצו, שכיון שעיקר הקבלה לעתיד צריכה להיות 'קבלה בלב' לכן לא שייך לתקן 'נוסח' על זה.

ג. הגר"א שליט"א תירץ שעצם הזכרת העבירות בתפילה כשהוא עומד לפני המלך ומייחס לעצמו המעשים הרעים 'אשמנו בגדנו' וכו' מונח בזה חרטה. דרך משל, אם אדם גנב לחבירו ובא לפניו ואומר לו 'אני הוא שגנבתי' וכי לא יחשב וידי והודאה ויש בזה גם חרטה, דאל"כ מה בא לומר בזה. והבן.

ד. עוד ציין הגר"א שליט"א והרמ"א שליט"א לשון הרמב"ם (תשובה פ"ב ה"ח) "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים... הוידי שנהגו בו כל ישראל אבל אנחנו חטאנו והוא עיקר הוידי" וכוונתו לומר שבזה סגי.

ה. בעל ה'חמדת שי' שליט"א מתרץ שאכן הנוסח שלפנינו אינו בתורת וידי, אלא בקשת סליחה על חטאים שאשמנו בגדנו וגזלנו וכו' ויוכיח על כן הנוסח 'תבוא לפניך תפילתנו ואל תתעלם מלכנו מתחינתנו' ודפח"ח.

עקב קדושת המועד לא יצא עלון בשבת - שמיני עצרת

לעדכוני, הארות והערות: 053-315-78-38/054-696-38-59

פסק השו"ע "או"ח סימן תרל"ט, ב) "אוכלים ושותים וישנים בסוכה כל שבעה, בין ביום בין בלילה, ואין ישנים חוץ לסוכה אפי' שינת עראי; אבל מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה. וכמה אכילת עראי, כביצה מפת עכ"ל. ויש להקשות מדוע אין איסור לאכול פחות מכביצה מחוץ לסוכה מצד 'חצי שיעור' אסור מן התורה. ומה לי איסור לאו ומה לי איסור עשה, הלא 'חזי לאצטרופי' כדאיאתא במסכת יומא (עג:)?

[אשמח לתשובות שיתפרסמו א"ה במדור לברורי, בטל' 0533157838 או במייל m0533157838@gmail.com].

מוסר

אמרו חז"ל במדרש רבה [ויקרא ל-יב] "פרי עץ הדר - אלו ישראל - מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. כפות תמרים - אלו ישראל - מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. וענף עץ עבות - אלו ישראל - מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל - אלו ישראל - מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם לאבדן אי אפשר אלא אמר הקדוש ברוך הוא יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו" משמע שיש בישראל כאלו שאין בהם לא תורה ולא מצוות.

ואילו במדרש רבה [שיר השירים ד-ד] דרשו "כחוט השני שפתותיך - בשעה שאמרו את השירה (שם ט"ו) אז ישיר משה. ומדברך נאווה - שמראין באצבע ואומרים (שם) זה אלי ואנוהו. באותה שעה התחיל משה משבחן 'כפלח הרמון רקתך - הריקן שבכם רצוף מצות כרמון'. הרי שגם הריקנין יש בהם 'מלא מצוות'.

ושמעתי לבאר, שאכן כל יהודי מישראל 'מלא מצוות, כרימון' אבל אין בהם טעם ואין בהם ריח' כעברה! כי אם עושה אדם את המצוות בלי חיות בלי שמחה בלי להרגיש 'אשרינו מה טוב חלקנו' מה טעם יש בזה. ובזה יש ליישב הלשון 'ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון' מצד אחד קורא אותם 'ריקנים' מצד שני מעיד עליהם שהם 'מלאים' אתמהה?! אך ביאור הדבר שאפשר להיות מלא מלא, אבל כשאין טעם וריח בקיום המצוות שעושה נשאר 'ריקן'. ובזה יש ליישב מה שהקשה הפרי חדש (או"ח סימן תקפ"ג והובא בעלון לר"ה) מדוע בליל ראש השנה כשעושים סימן לוקחים רימון ומתפללים 'יהי רצון שירבו זכויותינו כרימון' הלא אפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון, ומדוע לא שואפים קצת יותר? אך לאור האמור יתבאר הדברים נפלא, לא מתפללים שירבו מעשינו או מצוותינו כרימון, זה יש אפילו לריקנים. אנו מתפללים שירבו זכויותינו כרימון! שנגרש שכל מצווה היא זכות, לא חובה!!! וזה מהותו של חג סוכות 'זמן שמחתנו' - 'תשובה מאהבה'. גם אם בראש השנה היה לנו ספק 'אם כבנים אם כעבדים' עתה בחג הסוכות "שמאלו תחת לראשי וימנו תחבקני" אנו בניו אהוביו ורק אותנו 'הביאני המלך חדריו' לכן נגילה ונשמחה בך.

וכמו שהעיד המהר"ח בשם האריז"ל שגילה לו, שכל ההשגות הגבוהות והעצומות שזכה, באו לו מחמת קיום המצוות בשמחה! (הובא במשנ"ב סימן תרס"ט). וזה שכתב הרמב"ם (לולב ח, יד) "מצווה להרבות בשמחה זו... השמחה שישמח אדם בעשיית המצווה ובאהבת האל שצווה בהן, עבודה גדולה היא". וזכור פירוש הרע"ב (אבות ד, ב) על המשנה 'שכר מצוה - מצוה' וז"ל "שכל מה שאדם מתענג בעשיית המצווה נחשב לו למצוה בפני עצמה. ונוטל שכר על המצווה שעשה ועל העונג וההנאה שנהנה בעשייתה" עכ"ל הזהב. וכבר פירש רבי זושא זיע"א (רזין דאורייתא, ח) עה"פ "הזורעים בדמעה ברינה יקצורו, הלוח ילך ובכה נושא משך הזרע, בא יבא ברינה נושא אלומותיו" - מי שמקיים את המצוות 'בדמעה והלוח ילך ובכה' יזכה לשכר של 'משך הזרע' כפי מה שזרע יקבל. אבל 'בא יבא ברינה' - מי שמקיים את המצוות ברינה - נושא אלומותיו' יזכה לשכר כפל כפליים אלומות ע"ג אלומות וה' יזכנו אמן.

הפצת העלון וזיכוי הרבים לזכות ולהצלחת

הבה"ח **איתמר בן עדנה** ני"ו
שבכל אשר יפנה ישכיל ויצליח אכ"י"ר